

Сучасний стан розвитку екстремальної та кризової психології

1) Різниця в показниках EQ між курсантами різних професійно спрямованих груп незначуща, що, на нашу думку, відображає узагальнену картину професійної орієнтації піддослідних з урахуванням місця навчання та специфіки навчального процесу («спеціальність – рятувальник» як загальна);

2) Більш детальний аналіз анкет (варіативність по шкалам) дозволяє зробити висновки про те, що вищі загальні середні показники майбутніх психологів (зокрема шкали емпатії та розпізнавання емоцій інших людей) свідчать про більш виражені в порівнянні з курсантами факультету пожежної безпеки здібності до розуміння власних емоцій і емоцій інших людей: курсантам соціально-психологічного факультету – відповідно до специфіки обраної професії – притаманно оперувати емоціями для вирішення конкретних задач і успішної взаємодії з навколишнім середовищем (зокрема у сфері спілкування з певною категорією осіб в умовах надзвичайних ситуацій), що призводить до регуляції не тільки власних, але й чужих емоцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева И. Н. Эмоциональный интеллект: исследования феномена. Вопросы психологии. 2006. № 3. С. 78-86.

2. Гаврилова А. В., Селюкова Т. В. Особенности эмоционального интеллекта у курсантов военного ВУЗу как элемент психологической культуры будущего офицера. Особистість, суспільство, закон: психологічні проблеми та шляхи їх розв'язання: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. Харків: ХНУВС, 2017. С. 161-163.

3. Гоулман Д. Эмоциональное лидерство: Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта. М.: Альпина Бизн. Букс, 2005.

4. Зеер Э. Ф. Психология профессий. М.: Академ.проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003.

5. Селюкова Т. В., Ткаченко В. В. Особенности социально-коммуникативной компетентности та эмоционального интеллекта у осіб з різним рівнем тривожності. Проблеми екстремальної та кризової психології. Збірник наукових праць. Вип.18. Харків: НУЦЗУ, 2015. С. 188-196.

6. Чеботар А. І. Емоційний інтелект як основа успішності життєдіяльності людини. Вісник Дніпропетров. ун-ту. Педагогіка і психологія. 1999. Вип.4. С. 129-134.

УДК 159.95

Гаврилова А.В., рядовой службы гражданской защиты, курсантка социально-психологического факультет НУГЗУ;

Селюкова Т.В., ст. преподаватель кафедры психологии деятельности в особых условиях НУГЗУ

ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ ФЕНОМЕНА ПЕРФЕКЦИОНИЗМА У РАБОТНИКОВ ГСЧСУ

С течением веков идея стремления к совершенству являлась одним из движущих мотивов и принципов в жизни человека и общества, представления

об идеале формировали фундамент мировоззрения и самосознания человека, определяли его место и роль в социуме, историческом процессе, в природе и мироздании в целом, определяли направления его развития.

Понятие «перфекционизм» психологами рассматривается с различных позиций. Одним из первых это понятие начал использовать американский психолог М. Холендер [9]. По его мнению, перфекционизмом является стремление к совершенству и тенденция устанавливать высокие личные стандарты; повседневная практика предъявления к себе требований более высокого качества выполнения деятельности, чем того требуют обстоятельства. В работах Д. Бернса перфекционизм рассматривается как особая «сеть когний», которая включает ожидания, интерпретации событий, оценки себя и других [4]. Британский психолог Р. Фрост в структуру перфекционизма включил следующие параметры: личные стандарты, озабоченность ошибками, сомнения в собственных действиях, родительские ожидания, родительская критика и организованность [5]. Канадские исследователи П. Хьюитт и Г. Флетт ввели в структуру перфекционизма четыре параметра: «Я» – адресованный перфекционизм; перфекционизм, адресованный другим людям; перфекционизм, адресованный миру в целом; социально предписываемый перфекционизм [7]. Американский ученый Р. Слэйни выделил несколько основных параметров перфекционизма: высокие стандарты, склонность к порядку, тревогу, прокрастинацию – склонность откладывать начало деятельности на потом [9].

В отечественной психологии Н.Г. Гаранян и А.Б. Холмогорова к перфекционизму относят следующие параметры: завышенные, по сравнению с индивидуальными возможностями, стандарты деятельности и притязания; чрезмерные требования к другим и завышенные ожидания от них; постоянное сравнение себя с другими людьми при ориентации на самых успешных индивидов; дихотомическая оценка результата деятельности и ее планирование по принципу «все или ничего»; селективное информирование о собственных неудачах и ошибках [1].

Д. Хамачек впервые выделил два типа перфекционизма: здоровый и патологический (деструктивный). Здоровый перфекционизм, не выходит за рамки нормы – человек устанавливает себе высокие личные стандарты, ставит непростые цели и, что немаловажно, получает удовольствие от процесса их достижения. При невротическом перфекционизме испытываемое человеком желание стать лучше, совершеннее, безупречнее становится навязчивой идеей, а устанавливаемые им цели не соответствуют его же потенциалу [6].

Российские авторы В.А. Ясная и С.Н. Ениколопов считают, что нормальным перфекционистом является тот, кто устанавливает для себя жесткие стандарты, но при этом не педантичен и отличается гибкостью, может приспосабливать свои стандарты к существующей ситуации [3].

Несмотря на наличие значительного количества работ по феномену перфекционизма, в психологической науке еще недостаточно научных исследований, направленных на исследование перфекционизма работника ДСНС. То есть, проблема исследования особенностей проявления перфекционизма работников ДСНС и поиска путей формирования конструктивного перфекционизма является актуальной и по сей день.

Сучасний стан розвитку екстремальної та кризової психології

Професійну діяльність працівника ГСЧС України відносять до діяльності в особливих умовах, яку можна охарактеризувати як специфічний вид діяльності особистості, яка здійснюється в складних, відрізняючись від звичайних, умовах. Ці умови можуть мати різний характер, однак робота в них характеризується деякими загальними закономірностями. Специфіка службової діяльності працівників ГСЧС України містить в собі постійний підвищений фактор ризику і стресу, напружене виконання завдань в умовах дефіциту часу і недостатності інформації, а також велику відповідальність за приймаємі рішення в тій чи іншій ситуації і за виконання своєї роботи в цілому. Все вищеперелічене призводить до розвитку різних професійних деформацій, серед яких знаходиться аутодеструктивне поведіння, до якого належить і перфекціонізм [2].

Мета нашого дослідження заключалась в вивченні особливостей прояву перфекціонізму у працівників ГСЧС.

В дослідженні брали участь 60 працівників ГСЧС України в віці від 18 до 27 років, серед яких 30 осіб – курсанти Національного університету громадянської захисту України (НУГЗУ), а 30 осіб – представники постійного складу ГСЧС, які працювали менше 5 років в структурі. Тобто було сформовано дві дослідницькі групи: група №1 – курсанти НУГЗУ (30 респондентів) і група №2 – представники постійного складу ГСЧС України (30 респондентів).

Досліджуваною була запропонована методика «Експрес-діагностика перфекціонізму» (за Н.П. Фетискиним) для виявлення рівня розвитку даного феномена у представників обох груп; а також методика – «Багатовимірний шкала перфекціонізму» (П. Гевітт і Г. Флетт, в адаптації І. Грачєвої), яка містить три шкали: суб'єктивно-орієнтований перфекціонізм (орієнтований на себе), об'єктивно-орієнтований перфекціонізм (орієнтований на інших), соціально передбачений перфекціонізм (необхідність відповідати завищеним з точки зору суб'єкта соціальним нормам, щоб отримати схвалення і прийняття).

Методика «Експрес-діагностика перфекціонізму» дозволяє зробити висновок, що респонденти групи №1 (курсанти НУГЗУ) характеризується низьким рівнем розвитку перфекціонізму, а учасники групи №2 (представники постійного складу ГСЧС України) – середнім рівнем розвитку перфекціонізму. Тобто респонденти групи №2 – працівники ГСЧС України, які працювали до 5 років на службі, мають середній рівень розвитку перфекціонізму, що може бути пов'язано з тим, що вони зайняли певне місце в колективі і тій частині, де працюють, також на них покладаються встановлені функціональні обов'язки, а відповідно і певна відповідальність за свою діяльність.

Необхідно сказати, що дослідники пов'язують конструктивні прояви перфекціонізму з совістю, відкритістю, гнучкою мотивацією, екстраверсією, задоволеністю життям, високим рівнем морального розвитку, організованістю, але слід зауважити, що надмірно виражене, неадекватне реальній ситуації прагнення до ідеалу може на-

рушать межличностные связи и вызвать трудности в процессе социально-психологической адаптации. То есть, средний уровень развития перфекционизма у представителей группы №2 не есть деструктивным.

Анализируя результаты по методике «Многомерная шкала перфекционизма» необходимо сказать, что респонденты группы №2 (представители постоянного состава ГСЧС Украины) в большинстве ($p \leq 0,01$). более требовательны к себе, чем к другим, имеют преимущество собственных ориентиров совершенства над необходимостью соответствовать социальным предписаниям и в меньшей степени требовательны к обстоятельствам. То есть, следует сказать, что более чем половина респондентов группы №2 попала в группу со средним уровнем субъектно-ориентированного перфекционизма, что свидетельствует об ответственности молодого работника ГСЧС Украины в отношении к своим обязанностям, тенденции выполнять свою работу максимально хорошо и стремлении сделать ее еще лучше, склонности ориентироваться на самых успешных коллег и сравнивать свои достижения только с самыми высокими достижениями.

У респондентов группы №1 (курсанты НУГЗУ) наблюдается тенденция возникновения перфекционизма больше под влиянием социокультурных норм, чем внутренней личностной потребности в совершенствовании. Т.е. исследуемые данной группы более требовательны к окружающим и больше стремятся соответствовать социальным и культурным нормам, чем самосовершенствоваться и способствовать личностному росту.

Опираясь на полученные показатели, можем отметить, что более трети испытуемых группы №1 подвержены сверхкритичности и сверхтребовательности, враждебности и агрессивности, демонстрируют акцент на ошибках других, что делает невозможным безусловное восприятие личности коллеги, нарушает принципы конструктивного общения как по вертикальной, так и по горизонтальной ветвям. Указанные выше характеристики приводят к снижению эффективности работоспособности, способны вызвать негативные переживания и создавать враждебную атмосферу, состояние неуверенности в себе и тому подобное.

В то же время, у небольшой части респондентов 2-й группы отмечается стремление личности к неадекватному совершенству, что требует значительных и не всегда оправданных расходов психоэнергетического потенциала, а характерные для субъектно-ориентированного перфекционизма самоконтроль и самокритичность при чрезмерном выражении могут переходить в склонности к сильному самоизучению и самообвинению, что делает невозможным принятие собственных недостатков и ошибок. Также, наибольшая часть исследуемых работников ГСЧС Украины переживают неспособность соответствовать собственным требованиям, что может вызвать чувство неадекватности, некомпетентности, социальной несостоятельности. Такие характеристики относятся уже к деструктивному перфекционизму, что повышает уровень тревоги и делает общение как на производстве, так и в быту напряженным и не всегда конструктивным.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаранян Н. Г., Холмогорова А. Б., Юдеева Т. Ю. Перфекционизм, депрессия и тревога. Московский психотерапевтический журнал. 2001. № 4. С. 18-48.

Сучасний стан розвитку екстремальної та кризової психології

2. Селюкова Т. В., Гаврилова А. В. Особливості саморегуляції у курсантів НУЦЗУ з різним рівнем перфекціонізму. Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень: Матеріали міжнародної наук.-практ. конференції. К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2017. С.135-138.

3. Ясная В. А., Еникополов С. Н. Апробация шкал измерения перфекционизма на российской выборке. Психологическая диагностика, 2009. № 1. С. 101-120.

4. Burns D. D. The perfectionist's script for self-defeat. Psychology Today, 1980. November. P. 34-52.

5. Frost R. O. et al. A comparison of two measures of perfectionism. Personality and Individual Differences, 1993. V. 14. P. 119-126.

6. Hamachek D. E. Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism. Psychology, 1978. V. 15. P. 27-33.

7. Hewitt P. L., Flett G. L. The Multidimensional Perfectionism Scale: Development and validation. Canad. Psychol, 1989. V. 30. P. 103-109.

8. Hollender M. Perfectionism. Compr Psychiatry, 1965. V. 6. P. 94-103.

9. Slaney R. B. et al. The Almost Perfect Scale–Revised. Measurement and Evaluation in Counseling and Development, 2001. V. 34, № 3. P. 130-145.

УДК 159.98; 343.9

Гарькавець С.О., д. психол. наук, професор, професор кафедри психології та соціології, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

ПРОБЛЕМА ДЕЦИДИВНОЇ ВІКТИМНОСТІ ФАХІВЦІВ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ

Для ефективного виконання посадових обов'язків, психологічна характеристика фахівця екстремального виду діяльності повинна бути конгруентною тим умовам, у яких така діяльність здійснюється. Тобто, індивідуально-типологічні характеристики особистості завжди виявляються релевантними стосовно умов діяльності, якщо мова йде про продуктивність її здійснення у певних соціальних координатах існування.

Проте, діяльність людини в екстремальних умовах завжди має підвищену вразливість щодо реалізації нею особистісної віктимогенності. Як відомо, віктимність або віктимогенна уразливість особистості виступає соціально-психологічною ознакою того, наскільки індивід володіє фізичними, психічними, соціальними рисами та ознаками, які значно впливають на перетворення його в жертву злочину або потерпілого внаслідок нещасного випадку, техногенного або природного катаклізму (С. Гарькавець, 2006). При цьому, як відомо, віктимність індивіда має дві основні форми інсталяції – евентуальну (від лат. *eventus* – випадок) або віктимність в потенції та децидивну (від лат. *decido* – рішення) або віктимність в дії (В. Туляков, 1997).

Відносно екстремальних видів діяльності артикульованою виявляється саме децидивна віктимність, оскільки людина власноруч приймає рішення